

Hovsep Hayreni: ERMENİ TOPLUM TEMSİLCİLERİNİN AYASOFYA KONUSUNDAKİ GAFLARI

Posted on 14/06/2020

“Türkiye Ermenileri Patriği Maşalyan, Ayasofya’nın cami olarak ibadete açılmasını istemiş!..” Haber son derece çarpıcı. Hadi biz bunu Patrik söz konusu kampanyaya bir tür destek vermiş diye okuyalım. Zira işin gerçeği bu yönlü basınca prim vermiş olmasıdır. Ama takındığı tutum yine de çok vahim. Bilinen ama yüksek sesle söylemekten kaçınılan bir gerçeklik var: Türkiye Ermenileri Patrikliği Lozan’dan beri devletin elinde bir rehinelik kurumudur.

1915 soykırımını tamamına erdiren ve Ermenilerle Süryanilerden sonra Rumları da tükenme noktasına getiren Kemalist hareket, Lozan Anlaşması’nın dinsel azınlıklara ilişkin maddelerini ise tam bir rehine tutma anlayışıyla benimsemiş ve uygulamıştır.

Öyle olduğu için Türkiye Cumhuriyeti’nde patriklik makamı, genel olarak Hristiyan cemaatler, özel olarak da Ermeniler açısından ateşten bir gömlektir.

O gömleği giymeye talip olmak kolay olmadığı gibi, onurla taşımak da her babayiğidin harcı değildir.

Bu rehine uygulamasının başta gelen nedeni devletin çok iyi bildiği ve o dönem konjonktürel avantajlar sayesinde muhakemesiz paçayı sıyırmış olduğu soykırım suçlarının bir gün yine karşısına çıkma riskidir.

Bu riskin özellikle Ermeni meselesinde yüksek olması ve Ermeni diasporasının 50’nci yıldan itibaren uluslararası planda zorlayıcı olmaya başlaması Türk devletinin kendi Ermeni

cemaati ve Patrikhanesi üzerindeki baskısını daha da ağırlaştırmıştır.

Soykırım meselesi dünyada yankılandıkça Türk hükümetleri ve onun amigo basını günün Ermeni patriğine mikrofonu dayatıp acil inkar ve kınama beyanları talep ediyordu.

Çok zorlu bir dönemde o ateşten gömleği taşıyan soykırım yetimi Patrik Şınorhk Kalustyan, ismi gibi erdemli bir duruşla muhabir kılıklı MİT elemanlarının sorularını savuşturmayı biliyor, istedikleri onursuzluğa asla düşmüyordu.

Dedik ya, herkesin harcı değildi; ondan sonra gelen patriklerin hiç biri onun gibi dik duramadı.

Daimi baskıların yanı sıra her patrik seçiminde cemaati markaja alan devlet istemediğini seçtirmemek üzere müdahaleci oluyor ve keyfi tasarruflar uyguluyordu.

1998'de bu tür zorluklara rağmen Ermeni toplumunun güven duyarak seçmiş olduğu Mesrop Mutafyan, "sen misin bana rağmen seçilen?" diye rehine muamelesini daha ezici hale getiren devlet karşısında boyun eğip üstüne vazife olmayan konularda doğrudan politik tavırlar dahi takınarak (misal, o sıralar İtalya'ya sığınan Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edilmesi için Vatikan'a özel mektup yazmak gibi) tam bir hayal kırıklığına dönüşüyor, Hrant Dink'in katlinden sonra ise -kim bilir daha ne basınçlar yapıldıysa- ruh sağlığını yitirip onulmaz bir hastalıkla fiilen işlevsiz kalıyordu.

Ondan sonra on yıl kadar uzun bir süre yeni patrik seçilmesini de engelleyen devlet, kendi tercihi olan Aram Ateşyan'ı patrik vekili sıfatıyla oyuncak gibi kullandı. Hasta Mutafyan'ın ölümüyle yeni bir patrik seçimi kaçınılmaz olunca bu defa da türlü çeşit dolap ve müdahaleyle istemediği adayları ekarte edip güdümlenmeye açık olan bugünkü patriğin seçilmesini sağladı.

Sahak Maşalyan'ın bugün Ayasofya hakkında yaptığı çıkış, her ne kadar dinler çatışmasından kaçınma yönlü bir duyarlılıkla açıklanmaya çalışılsa da, onu tekrar cami olarak görmek isteyenlerin açıkça şahlandırmaya çalıştıkları fetih ruhu ve "kılıç hakkı" zihniyeti karşısında ezilmekten başka bir anlamı yoktur. Bu konuda Rum Patrikhanesi'nin ne diyeceğini bile merak etmeden Türk-İslam şovenizmini memnun etme işgüzarlığına girmek tek kelimeyle ayıp olmuştur.

Gerçi HDP Milletvekili Garo Paylan da, Şirin Payzın'ın kendisiyle yaptığı söyleşide Maşalyan'ın sözlerine çok benzer şeyler söylemiş. Maşalyan'ın daha vahim olan tek ifadesi "Dünyanın kurtuluşu haç ve hilal ittifakındadır" deyişi oluyor herhalde.

Ortaklaştıkları noktaya gelirse, her ikisi de "1000 yıl çanın, 500 yıl ezanın yankılandığı bir mabet" vurgusu yaparak, adeta bu değişim bir fetih ve tecavüzün sonucu değilmiş ya da sanki çan ile ezan fetihten sonra o mekanda beraber bulunmuş da, bugün niye olmasın gibi bir mantık yürütmüşler. Oysa müze yerine tekrardan cami olmasını isteyenlerin öyle bir köşesini de kilise olarak düzenlemeye tahammül göstermeyecekleri ve böylesi bir temenninin tamamen karşılıksız kalacağı son derece açıktır.

Paylan'ın meseleyi "Türkiye'deki ırkçılarla Yunanistan'daki ırkçılar arasında" bir kapışma şeklinde izah etmesini de anlamak mümkün değil. Bu yaklaşım Yunan uygarlığının kültürel mirasını hiç de ırkçılık yapmadan savunmaya çalışan Rumların ve dostlarının haklı tepkisiyle karşılaşacaktır. Paylan'ın bu kadar bariz olan bir konuda durması gereken yer de bu haklı taraftan başkası değildi.

Yüz yıl önce ayakta olan binlerce Hristiyan mabedinin yıkıldığı, define avcılarının insafına terkedildiği, kiminin askeri depo, kiminin hapishane, kiminin sinema ve hatta genelev, kiminin ahır ya da samanlık olarak kullanıldığı, en görkemli ve sağlam kalmış bir kısmının da camiye dönüştürülmüş olduğu bir ülkede, on binlerce yeni cami de yetmiyormuş gibi, illa Ayasofya'da namaz kılacağız ısrarının yeniden fetih ve kültürel tecavüz histerisi olduğunu

anlamayacak kimse var mı gerçekten?.. Böyle bir barbarlığa yol verdikten sonra ortaya çıkacak manzaranın bir barış atmosferi olacağını hayal etmek nasıl bir kendini kandırmadır?

Ne olacağını belirlemek artık bir avuç bile kalmamış olan Hristiyan azınlıkların elinde değil tabii ki, ama bu gerçeklikten hareketle “iyi niyet” adına kendini düşürmek yerine, makul bir eleştirel yaklaşım göstermek ya da hiç değilse o faşist zihniyete prim vermemek için susmayı tercih etmek de mümkündür. Bu bakımdan Garo Paylan’ın Sahak Maşalyan’la neredeyse aynı yanlışa düşmesi daha da şaşırtıcı bir durum.

Takındıkları tavrın vehametini anlamaları için, Ayasofya’nın herhangi bir kilise olmadığını hatırlatarak şöyle bir soru yöneltmek de mümkündür: Uluslararası konjonktür el verse ve Rusya da mücadele gösterse, bugün bile 500 yıl önceki barbarlığı tekrarlamaktan çekinmeyecek olan Türk devletinin Ermenistan’ı yutarak dünya Ermenilerinin ruhani merkezi Eçmiadzin Katedralini de camiye çevirdiğini tasavvur edin. Ne diyeceksiniz?

Bu soruya verilecek cevap ne ise, Ayasofya konusundaki tutum da öyle olmak zorundadır. Din adamı Maşalyan’ın da, demokrat muhalif Paylan’ın da, ateist bir Ermeninin de duruşu o faşist saldırganlığın karşısında olmalı. Dinler arası barış gibi bir duygunun zerresini taşımayan, üstelik oraya girme maksadının ibadet değil gasp ve tecavüz olduğunu her haliyle gösteren birilerine “buyurun tabii, neden olmasın, belki böylece daha barışçı bir gelecek kurabiliriz” demek en hafif tabirle budalalıktır.

13 Haziran günü birbiri ardına gelen bu talihsiz beyanların hemen öncesi, 12 Haziran tarihli makalesinde “Ayasofya, Neden Şimdi?” sorusuna cevap arayan Agos yayın yönetmeni ve yazarı Yetvart Danzikyan, AKP-MHP ittifakı açısından hangi politik güçlükler sonucu ne hesaplarla bu gündemin öne çıktığını irdeledikten sonra, Türkiye’deki Hristiyan azınlıklar açısından böyle bir kampanyaya hayırhah bakmanın mümkün olmadığını gösteren şu uyarıcı son sözü söylüyor:

“Kurumsal düzeyde belki Türkiye’de eleştirel mesajlar verilmeyecek ya da çok ölçülü biçimde verilecektir ama duygusal anlamda Hıristiyanların kendilerini bu ülkeye ait hissetmeleri (ki zaten çok zayıflamıştır süreç içinde) artık iyice zorlaşacaktır. Daha da önemlisi, böylesi bir adım, azınlıklara yönelik yeni nefret hamlelerine, söylemlerine de zemin hazırlayabilir. Bunun örneklerini son haftalarda sıklıkla yaşadık. Dolayısıyla mesele ciddi.”

Daha bu yazının mürekkebi kurumadan Maşalyan ile Paylan’ın gösterdikleri yaklaşım çok talihsiz olmuştur. Umalım ki yanlışlarını görür ve o tehlikeli yönetime prim vermekten vazgeçerler.

14 Haziran 2020

Hovsep Hayreni